

Heinrich Harrer

ȘAPTE ANI ÎN TIBET

Traducere de Sanda Munteanu

POLIROM
2013

Cuprins

Prefață	5
Lagărul de internare și tentativele de evadare.....	9
Marșuri nocturne – ziua în ascunzișuri	15
Atâtea privațiuni și eforturi – și totul în zadar.....	21
O mascaradă riscantă.....	27
Tibetul nu este dispus să primească străini.....	35
Încă o trecere frauduloasă a graniței	42
La Gartok, reședința viceregelui	49
Din nou un drum greu	53
O mănăstire roșie cu acoperișuri aurite: Tradün	58
O scrisoare ne ordonă să plecăm mai departe	64
Kyirong – „Satul fericirii”	68
Prima An Nou în Tibet.....	73
Grijile provocate de permisul de ședere nu mai iau sfârșit.....	78
Plecarea dramatică din Kyirong	84
Prin defileul Chakhyungla până la lacul Pelgu-Tso.....	87
Un spectacol de neuitat: muntele Everest.....	92
O dorință riscantă, dar ademenitoare: să vedem Lhasa.....	96
Printre nomazi ospitalieri	102
Întâlniri periculoase cu bandiții khampa	106
Foame, frig și un cadou neașteptat de Crăciun	112
Sahyconductul binecuvântat	120
Prapuri multicolore mărginesc ruta pelerinilor	124
Tovarășul nostru de noapte – un deținut cu lanțuri la picioare.....	129
Acoperișurile aurite ale Potalei strălucesc	134

Doi vagabonzi cer adăpost și ceva de mâncare	137
Suntem senzația orașului Lhasa	141
Bieții refugiați sunt răsfățați	144
În vizită la părinții lui Dalai Lama	147
Ministerul de Externe tibetan ne dă libertate de mișcare	152
Vizite importante în Lhasa	156
Ospitalitatea generoasă a lui Tsarong	162
Tibetanii nu știu ce înseamnă grabă	165
Suntem iar amenințați cu expulzarea	167
Începe „anul focului și al câinelui”	171
Un zeu își ridică mâna în semn de binecuvântare	176
Suntem pentru prima dată solicitați să lucrăm	181
Manifestări sportive la porțile Lhasai	183
Ordinul călugărilor Tsedrung	191
Cel mai mic fiu al Mamei Sfinte	194
Prietenia cu Lobsang Samten	196
Procesiunea spre Norbulingka	198
Vrem să-l vedem pe Dalai Lama	201
Secetă mare și oracolul din Gadong	207
Viața cotidiană în Lhasa	210
Medici, tămăduitori și prezicători	214
Oracolul de stat	219
Toamnă plină de voie bună în Lhasa	224
Sindrofia pe care am organizat-o de Crăciun	230
O perioadă bogată în activitate	232
Străinii din Tibet și destinele lor	239
Audiență la Dalai Lama	243
Vizităm palatul Potala	248
Conspirația călugărilor din Sera	252
Festivități religioase pentru comemorarea lui Buddha	255
Primele însărcinări primite din partea guvernului	258
Muncă și festivități în Grădina Nestematelor	263
În locuința proprie – cu tot confortul	266

Politica mondială se repercutează și asupra Tibetului.....	270
Vizita lui Dalai Lama la mănăstiri.....	273
Descoperirile arheologice ale lui Aufschnaiter.....	281
Problemele agriculturii tibetane.....	282
Sport pe gheață la Lhasa.....	284
Operator cinematografic al „reincarnării lui Buddha”.....	285
Catedrala din Lhasa.....	287
Ospitalitatea tibetană.....	290
Reorganizarea armatei și intensificarea vieții religioase.....	292
Despre tipografii și cărți.....	299
Amenajez un cinematograf pentru Dalai Lama.....	303
Prima întrevvedere între patru ochi cu Kundün.....	310
„Henrig, ești păros ca o maimuță”.....	313
Prieten și profesor al lui Dalai Lama.....	317
Tibetul este amenințat de China roșie.....	319
Un cutremur de pământ și alte semne de rău augur.....	323
„Încredințați-i puterea lui Dalai Lama?”.....	327
A paisprezecea reincarnare a lui Chentesi.....	331
Preparative pentru fuga lui Dalai Lama.....	336
Îmi iau rămas-bun de la Lhasa.....	340
Panchen Lama și Dalai Lama.....	342
Ruta pe care s-a refugiat zeul-rege.....	344
Tânărul suveran își vede pentru prima dată țara.....	347
Ultimele zile petrecute în Tibet.....	351
Nori grei se adună deasupra palatului Potala.....	354
După paisprezece ani.....	356
Lupta pentru libertate dusă de tibetani.....	358
Epilog.....	371
Index.....	375

În decursul timpului am făcut cunoștință și cu fiii lui Pünkhang. Cel mai în vârstă îndeplinea funcția de guvernator în Gyantse. Mai interesantă decât el mi s-a părut soția lui, o prințesă din Sikkim, tibetană de origine. Era una dintre cele mai frumoase femei pe care le-am văzut în viața mea, cu acel indescriptibil șarm asiatic, marcat de cultura străveche a Orientului, fiind în același timp foarte modernă, înțeleaptă și cultivată, școlită în cele mai selecte instituții de învățământ din India. În orice caz, era prima femeie din Tibet care refuzase să se căsătorească și cu frații soțului, deoarece aceasta nu corespundea vederilor ei. Te puteai întreține cu ea ca și cum ar fi fost o doamnă spirituală dintr-un salon european, căci manifesta interes pentru cultură, politică și tot ce se petrecea în lume. Vorbea adeseori despre egalitatea în drepturi a femeilor cu bărbații... Dar până să se ajungă acolo și în Tibet mai este cale lungă.

Când ne-am luat rămas-bun de la Pünkhang și soția sa, l-am rugat și pe el să sprijine cererea noastră de a ni se acorda dreptul de ședere. Firește că ne-a promis ajutorul și susținerea sa, întocmai cum făcuseră și ceilalți miniștri. Dar eram deja de atâta vreme în Asia, încât știam că nimeni nu rostește aici un „nu” categoric... O expulzare era oricând posibilă. Aveam să ajungem oare iar în spatele gardului de sârmă ghimpată din India?

Pentru a ne extinde relațiile în toate direcțiile, am încercat să câștigăm de partea noastră și reprezentanța diplomatică a Chinei. Însărcinatul cu afaceri ne primi bine, cu renumita politețe chinezească, promițându-ne că se va adresa de îndată guvernului său cu întrebarea dacă am putea primi permisiunea de a intra în China și a lucra acolo.

Ne străduiam în felul acesta să prindem cât de cât rădăcini peste tot și să-i convingem pe oameni că suntem total inofensivi. Căci nu rareori se întâmpla ca, în timp ce ne plimbam, să fim oprii de persoane străine care ne puneau întrebări foarte ciudate. La un moment dat, un chinez ne făcu, prin surprindere, o fotografie. Un aparat de fotografiat în Lhasa – ce raritate! Întâmplarea ne dădu de gândit. Auziserăm deja că în Lhasa se așin fel de fel de oameni care transmit informații în străinătate. Oare eram și noi considerați agenți în serviciul unei puteri străine? Singurii care știau cât de inofensivi suntem erau englezii, căci avuseseră posibilitatea să afle precis de unde veneam și să verifice toate declarațiile noastre. Dar

pentru ceilalți puteam reprezenta orice. Nu aveam ambiții politice; singurul lucru pe care îl doream era să obținem azil și dreptul de a munci până în momentul în care ne puteam întoarce în Europa.

Între timp venise primăvara, cu o vreme caldă, minunată, deși era abia începutul lui februarie. Dar Lhasa este situată mai la sud de Cairo, iar din cauza altitudinii razele soarelui sunt deosebit de fierbinți. Ne simțeam foarte bine. Doar că viața noastră era atât de lipsită de sens! În fiecare zi invitații și vizite, oșpețe care se întindeau pe ore întregi – eram trecuți din mână în mână ca niște animale miraculoase, ducând o viață de trântori, așa încât, încetul cu încetul, am început să ne săturăm. Am fi dorit să muncim, să facem sport!... Din păcate, în afară de un mic teren de baschet, nu existau terenuri de sport. Tinerii tibetani și chinezi care îl utilizau se arătară fericiți că ne-am oferit să jucăm cu ei. Când sciatica îmi permitea, îi inițiam în regulile și tertipurile jocului. Lângă teren exista și un duș, de fapt principalul punct de atracție pentru noi. Dar un duș costa „numai” zece rupii. O sumă uriașă, dacă ne gândim că poți cumpăra o oaie cu banii ăștia. Explicația: pentru încălzirea apei se folosește balegă uscată de vacă, greu de găsit aici și care trebuie adusă de la mare distanță.

Am auzit că în urmă cu câțiva ani existase chiar și un teren de fotbal. Unsprezece echipe își disputau întâietatea în cadrul unor campionate. La un moment dat se dezlănțuî o furtună cu grindină tocmai când meciul era în toi – iar fotbalul a fost interzis! Poate că regentul era de mult împotriva, poate că biserica se temea să nu-și piardă influența... Căci populația participa cu entuziasm la competiții și chiar și călugării din Sera și Drebung le priveau cu plăcere. În orice caz, grindina a fost interpretată ca o pedeapsă a zeilor pentru practicarea acestui sport nelegiuit, iar fotbalul a fost desființat.

Ne-am interesat, plini de curiozitate, dacă există cu adevărat *lama* care pot să oprească grindina și să aducă ploaia. Tibetanii sunt convinși de puterea lor. Vezi pe toate ogoarele mici turnulețe de piatră cu tipsisii de sacrificiu în care se aprinde tămâie când vine o furtună. Iar unele sate și-au angajat un „făcător de vreme” propriu. Adică un călugăr care se pricepe să conjure vremea. Acești călugări suflă în scoici mari, scoțând sunete vibrante, al căror efect seamănă cu cel produs de sunetul clopotelor bisericilor de la noi; să nu uităm

că în multe sate alpine se trag și în ziua de azi clopotele când vine furtuna. Dar firește că în Tibet nu există o explicație legată de legile fizicii – totul este magie și conjurație și intervenție a zeilor...

Cu această ocazie am auzit o anecdotă drăguță din vremea celui de-al treisprezecelea Dalai Lama. Bineînțeles că și el avea un „făcător de vreme” la casa și la curtea sa. Era cel mai renumit magician al timpului. Sarcina sa principală era să protejeze, în caz de furtună, grădinile de vară ale zeului-rege. Într-o bună zi căzu o grindină mare care a distrus totul, florile frumoase, merele și perele care se coceau, caisele zemoase... „Făcătorul de vreme” trebui să i se înfățișeze urmașului lui Buddha. Acesta ședea mâniaș pe tron și îi porunci vrăjitorului intimidat să facă imediat o minune, în caz contrar avea să fie pedepsit și concediat! Magicianul se aruncă smerit la pământ și ceru o sită. O sită obișnuită... Se va considera că a făcut o minune dacă apa vărsată în sită nu se va scurge prin ochiuri? Dalai Lama dădu din cap, iar „făcătorul de vreme” turnă apă în sită. Și ce să vezi! Nicio picătură nu se scurse din sită! Onoarea vrăjitorului era salvată, iar omul își păstră funcția foarte bine plătită...

Să fi recurs la hipnoză? Să fi descoperit într-o carte de farmece vreun truc din fizică? Greu de spus. În orice caz, reușise să se descurce cu multă abilitate.

În tot timpul acesta ne băteam capul cum să ne câștigăm singuri existența în cazul în care puteam rămâne aici. Pentru moment eram întreținuți cu multă generozitate de alții. Ministerul de Externe ne trimitea încărcături întregi de tsampa, făină, unt și ceai. O surpriză plăcută am avut când nepotul lui Kabshöpa ne-a trimis câte cinci sute de rupii din partea guvernului. Într-o scrisoare de mulțumire, ne puneam la dispoziție forța de muncă în schimbul cazării și al hranei.

Ospitalitatea generoasă a lui Tsarong

Ne bucuram deja de trei săptămâni de ospitalitatea lui Thangme. Și iată că bogătașul Tsarong ne-a invitat să ne mutăm în casa lui. Am acceptat cu recunoștință; Thangme avea cinci copii – nu mai voiam să ținem ocupată camera din locuința sa. El, care ne culesese de pe stradă ca bieți vagabonzi, devenise un bun prieten de-al nostru. Nu am uitat niciodată ce îi datoram. De Anul Nou era primul care primea o panglică albă, iar mai târziu, când am avut o locuință proprie și făceam invitații de Crăciun, era un musafir nelipsit.

La Tsarong ni s-a pus la dispoziție o cameră mare cu mobilier european – masă și scaune, paturi și covoare minunate. Alături aveam o cameră mică de baie. În casa lui Tsarong am găsit și ceva după care jinduiam de mult: o toaletă ce putea fi închisă. Această instalație reprezintă un capitol întunecat al Tibetului. Toată lumea se comportă cu multă dezinvoltură. Lipită de casă este o împrejmuire ușor înălțată la care ajungi urcând câteva trepte; pe platformă sunt câteva orificii, iar la picioare, un orificiu pentru vidanjarie – iată punctul culminant al confortului! Iar o asemenea instalație nici măcar nu există peste tot.

Dimineața ne aduceam din bucătărie apă fierbinte să ne spălăm. Bucătăria era o încăpere uriașă, sprijinită de niște stâlpi și așezată la mică distanță de clădirea principală. Pe jos avea pământ bătătorit, iar la mijloc se ridica o vatră mare din argilă, la care puteai ajunge din orice direcție. Focul ardea zi și noapte, fiind întreținut de un om angajat special pentru asta. În timp ce se gătea, el mânua un fel de foale, așa încât în sobă focul ardea cu vălvătaie, ca într-o forjă. Lhasa este așezată la o altitudine de 3.700 de metri; lipsa de oxigen și calitatea combustibilului – balegă de iac – nu sunt de natură să întrețină un foc normal dacă nu se intervine cu mijloace adjuvante.

Tsarong își putea permite să țină mai mulți bucătari. Bucătarul-șef lucrase ani de zile în cel mai luxos hotel din Calcutta și cunoștea și bucătăria europeană. Nu numai că prepara fripturi minunate, dar era și un cofetar extraordinar. Un alt bucătar fusese trimis în China, unde se familiarizase cu arta culinară chinezească. Lui Tsarong îi plăcea să-și surprindă oaspeții cu delicatese rare.

Ne-am mirat doar să vedem că în bucătăriile caselor nobiliare femeile prestau numai munci auxiliare.

Orarul meselor tibetanilor este diferit de cel cu care suntem noi obișnuiți. Dimineața se bea ceai cu unt; de altfel, ceai se bea încă de multe ori în timpul zilei. Am auzit că oamenii din Lhasa pot ingera până la două sute de cești pe zi. S-ar putea să fie o exagerare, dar, văzându-i, îți venea aproape să crezi că este adevărat. Există două mese principale: una la ora zece dimineața și cealaltă seara, după apusul soarelui. Prima masă, care consta întotdeauna într-un preparat de tsampa cu ceva garnitură, o luam în camera noastră. La cină eram aproape de fiecare dată oaspeții lui Tsarong. Întreaga familie ședea în jurul unei mese mari, se serveau multe feluri de mâncare – era de fapt momentul principal al zilei, când se adunau toți ai casei și se discuta despre cele întâmplate în ziua respectivă.

După aceea mai stăteam câteva timp împreună în livingul puțin prea încărcat cu covoare, cutiute și figurine, fumam o țigaretă, beam o bere și admiram ultimele achiziții ale amfitrionului nostru. Era inimaginabil de câte reușea Tsarong să facă rost! Avea un aparat de radio minunat. Ne-am delectat ascultând toate posturile din lume și ne-am bucurat de claritatea emisieii, căci pe „acoperișul lumii” nu există paraziți. O dată am ascultat cele mai noi discuri, altă dată am examinat un aparat de fotografiat, unul de filmat, un microscop, iar într-o seară a despachetat chiar și un teodolit. Tsarong se pricepea și să manuiască toate aceste aparate. Era omul cu cele mai multe hobby-uri din tot orașul și nici nu ne-am fi putut dori ceva mai plăcut decât să locuim tocmai la el. Colectiona timbre, întreținea o corespondență intensă cu oameni din toate colțurile lumii – în această privință îl ajuta și fiul său, cunoscător de limbi străine –, avea o bibliotecă selectă și o frumoasă colecție de tablouri occidentale. Cele mai multe fuseseră primite în dar, căci toți europenii care treceau prin Lhasa se bucurau de ospitalitatea sa și îi lăsau adeseori câte o carte sau altceva ca amintire.

Tsarong era un om ieșit din comun. Se străduise mereu să introducă reforme în țară, iar dacă guvernul avea de rezolvat o problemă importantă îi cerea totdeauna și lui părerea. Unicul pod de fier din țară era opera sa. Îl comandase în India, unde fusese și asamblat, după care îl dezasamblaseră și îl transportaseră piesă cu piesă, pe spinările iacilor și ale oamenilor, până pe „acoperișul lumii”. Tsarong era un *self-made man*¹ de tip modern și cu toate calitățile și talentele sale ar fi reprezentat și în țările vestice o personalitate strălucită.

Fiul său George – își păstrase numele primit la școala din India – călca pe urmele tatălui. Admiraserăm de la prima întâlnire cultura și interesele sale multiple. Marea lui pasiune rămânea fotografia. Ceea ce ieșea din mâna lui era remarcabil! Într-o seară ne făcu surpriza unui film color turnat de el. Zbărâitul ușor al aparatului de proiecție, imaginile color dintr-o lume încă inedită pentru noi – cu puțin efort, puteai să-ți închipui că te afli la cinematograful Urania din Viena. Dar asta doar până se intrerupea curentul electric. Micul motor își avea capriciile sale, obligându-ne mereu să intrerupem prezentarea pentru a-l repune în funcțiune. Asta era deosebirea!

Invitațiile lui Tsarong, cărțile împrumutate de la el și de la Misiunea Britanică – iată singura noastră distracție în timpul serii. În Lhasa nu existau nici cinematografe, nici teatre și cu atât mai puțin localuri publice. Viața de societate se desfășura doar în case particulare.

În timpul zilei încercam să adunăm impresii noi, străduindu-ne să nu ne scape nimic important; căci ne stăpânea mereu teama, nu lipsită de temei, că într-o bună zi vom fi totuși expulzați, înainte de a fi apucat să vedem totul. Nu aveam deocamdată niciun motiv concret pentru aceste temeri. Dar nu aveam nici încredere nețărnută în excesul de solitudine ce ni se arăta... Să fi fost oare o întâmplare că ni se povestise de mai multe ori pătania unui profesor englez? Guvernul tibetan îl rugase să înființeze în Lhasa o școală după modelul european, oferindu-i un contract pentru mai mulți ani. După șase luni își făcuse bagajele. Călugării din opoziție îl făcuseră să-și ia lumea în cap.

1. Om care s-a ridicat prin propriile-i forțe (engl.) (n.tr.).